

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio XVIII. De bonitate, & malitia humanorum actuum in generali.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

Li. 4. c. 15. in princ. quodlibet eorum est principium. Ex prima enim habetur, q. motus iste non subditur imperio superioris partis: ex quo. n. est quasi separatim animal secundum seipsum, habet motum non imperatum ab alio. Ex secunda vero, q. motus iste est naturalis: quia principia oportet esse naturalia.

vnde, vt * Greg. Nyssenus dicit, q. vocatur naturale, quod generatum, & nutritiuum: & propter hoc actus vegetabilis animæ non subduntur imperio rationis.

AD PRIMVM ergo dicendum, q. quanto aliquis actus est immaterialior, tanto est nobilior, & magis subditur imperio rationis. Vnde de hoc ipso, q. vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, apparet has vires infimas esse.

AD SECVNDVM dicendum, quod similitudo attenditur quantum ad aliquid, quia scilicet, sicut Deus mouet mundum, ita anima mouet corpus, non autem quantum ad omnia: non enim anima creauit corpus ex nihilo, sicut Deus mundum, propter quod totaliter subditur eius imperio.

AD TERTIVM dicendum, quod virtus & vitium, laus & vituperium non debentur ipsis actibus nutritiuæ, vel generatiuæ potentie, que sunt digestio & formatio corporis humani: sed actibus sensitiuæ partis ordinatis ad actus generatiuæ, vel nutritiuæ, puta, in concupiscendo delectationem cibi & venererum, & vtendo secundum quod oportet, vel non secundum quod oportet.

ARTICVLVS IX.

Vtrum actus exteriorum membrum imperentur.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, q. membra corporis non obediunt rationi quantum ad actus suos. Constat enim q. membra corporis magis distant a ratione, quam vires animæ vegetabilis: sed vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, vt * dictum est: ergo multo minus membra corporis.

¶ 2 Præ. Cor est principium motus animalis: sed motus cordis non subditur imperio rationis, dicit enim * Gregor. Nyssenus, quod pulsatiuum non est persuasibile ratione: ergo motus membrorum corporalium non subiacet imperio rationis.

¶ 3 Præ. Aug. dicit 14. de * ciui. Dei, q. motus membrorum genitalium aliquando importunus est nullo poscente, aliquid autem desistit inhiatentem: & cum in animo concupiscenti ferueat, friget in corpore: ergo motus membrorum non obediunt rationi.

SED CONTRA est, quod August. dicit 8. * confess. Imperat animus vt moueatur manus, & tanta est facultas, vt vix a seruitio discernatur imperium.

RESPON. Dicendum, q. membra corporis sunt organa quedam potētiarum animæ, unde eo modo, quo potētie animæ se habent ad hoc, q. obediāt rationi, hoc modo se hnt et corporis membra. Quia igitur vires sensitiuæ subduntur imperio rationis, non autē vires naturales: ideo omnes motus membrorum, que mouentur a potētis sensitiuis, subduntur imperio rationis. Motus autē membrorum, qui consequuntur vires naturales, non subduntur imperio rationis.

AD PRIMVM ergo dicendum, q. membra non mouent se ipsa, sed mouentur per potentias animæ, quarum quedam sunt rationi viciniores, quam vires animæ vegetabilis.

AD SECVNDVM dicendum, q. in his que ad intellectum & uoluntatem pertinent, primum inuenitur id, quod est secundum naturam ex quo alia deriuantur, vt a cognitione principiorum naturaliter notorum, cognitio conclusionum, & a uoluntate finis naturaliter desiderati, deriuatur electio eorum,

F quæ sunt ad finem: ita etiā in corporalibus motibus principium est secundum naturam. Principium autem corporalis motus est a motu cordis: unde motus cordis secundum naturam est, & non secundum uoluntatem. Consequitur enim sicut per se accidens uitā, quæ est ex unione corporis & animæ: sicut motus grauium, & leuium consequitur formam substantialem ipsorum vn̄ & a generante moueri dicitur secundum Philo sophum in 8 * Phys. & propter hoc motus iste vitalis dicitur. Vnde * Greg. Nyssenus dicit, q. sicut generatum, & nutritiuum non obedit rationi: ita nec pulsatiuum quod est vitale. Pulsatiuum autem appellatur motus cordis, qui manifestatur per uenas pulsatiles.

AD TERTIVM dicendum, quod sicut Aug. dicit in 14. de * ciui. Dei. Hoc quod motus genitalium membrorum rationi non obedit, est ex pena peccati, vt. anima suę inobediētia ad Deum in illo præcipue membro penam inobediētia patitur, per quod peccatum originale ad posteros traducitur. Sed quia per peccatum primi parentis, vt * infra dicitur, natura est sibi relicta subtracto supernaturali dono, quod homini diuinitus erat collatum: ideo consideranda est ratio naturalis, quare motus huiusmodi membrorum specialiter rationi non obedit, cuius causam assignat * Arist. in lib. de causis motus animalium, dicens inuoluntarios esse motus cordis, & membri pudendi. f. quia ex aliqua apprehensione huiusmodi membra commouentur, inquam. f. intellectus & phantasia representant aliqua, ex quibus consequuntur passionēs animæ, ad quas consequitur motus horum membrorum. non tñ mouentur secundum iussum rationis aut intellectus, quia. f. ad motum horum membrorum requiritur aliqua alteratio naturalis. f. caliditas, & frigiditas, que quidē alteratio non subiacet imperio rationis, specialiter autē hoc accidit in his duobus membris, quia utrumque istorum membrorum est quasi quoddam animal separatim, in quantum est principium uitæ. Principium autē est uirtute totū corpus. Primum autem est sensuum, & ex membro genitali uirtus exit seminalis, quæ est uirtute totū animal: & ideo habet proprios motus naturaliter: quia principia oportet esse naturalia, vt * dictum est.

H tanta representant aliqua, ex quibus consequuntur passionēs animæ, ad quas consequitur motus horum membrorum. non tñ mouentur secundum iussum rationis aut intellectus, quia. f. ad motum horum membrorum requiritur aliqua alteratio naturalis. f. caliditas, & frigiditas, que quidē alteratio non subiacet imperio rationis, specialiter autē hoc accidit in his duobus membris, quia utrumque istorum membrorum est quasi quoddam animal separatim, in quantum est principium uitæ. Principium autē est uirtute totū corpus. Primum autem est sensuum, & ex membro genitali uirtus exit seminalis, quæ est uirtute totū animal: & ideo habet proprios motus naturaliter: quia principia oportet esse naturalia, vt * dictum est.

QVAESTIO XVIII.

De bonitate, & malitia humanorum actuum in generali, in undecim articulos diuisa.

EST hoc considerandum est de bonitate, & malitia humanorum actuum. Et primo, quō actio humana sit bona, vel mala. Secundo, de his que consequuntur ad bonitatem, vel malitiam humanorum actuum, puta, meritum, vel demeritum, peccatum & culpa.

¶ Circa primum occurrit triplex consideratio. Prima est de bonitate, & malitia humanorum actuum in generali. Secunda, de bonitate & malitia interiorum actuum. Tertia, de bonitate & malitia exteriorum actuum.

CIRCA primum queruntur undecim. ¶ Primo, Vtrum omnis actio sit actio bona, uel aliqua sit mala.

¶ Secundo, Vtrum actio hominis habeat, quod sit bona, uel mala ex obiecto.

¶ Tertio, Vtrum hoc habeat ex circumstantia.

¶ Quarto, Vtrum hoc habeat ex fine.

¶ Quinto,

Tex. 29. & sequentibus. li. 4. c. 15. in princ. & ca. 16.

Cap. 16. 20. non procul a fin. tom. 5.

q. 85. ar. 3.

Capitulum 8. in principio.

In solu. ad 2.

¶ Super questionem de cimamoctauam.

CIRCA questionis 18. inuitū, recolectio ex supradictis quid nominis actionis humane, & mali moralis. Primum enim sonat actus uoluntarios: secundum, priuationē boni debiti actioni uoluntarię.

¶ Super

1. q. 8. ar. 3. ad 2. & 3. q. 188. art. 1. cor. & 2. di. 20. q. 1. ar. 2. ad 3. & ueri. q. 25. art. 4. ad 5. ar. 5. ad 24. & mal. q. 7. ar. 2. ad 15. ¶ ar. præced. lib. 4. c. 15.

Cap. 16. non procul a fine, tom. 5.

Ca. 9. parum a prin. tom. 1.

adulteris, & similia, bonitatis & malicia habet specificam ex obiectis, ita qd non solum bonitas, uel malitia generica, seu communem dat obiectu, ut uti re sua, aut alie, sed etia specialissimam, gnare ex propria, aut ex aliena uxore.

attenditur ex sua forma, qd dat specie ei; ita & prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto conuenienti: unde & a quibusda uocatur bonum ex genere, puta, uti re sua. Et sicut in rebus naturalibus, primum malum est, si res generata non consequitur formam specificam, puta, si non generetur homo, sed aliquid loco hominis: ita primum malum in actionibus moralibus, attenditur ex obiecto, sicut accipere aliena: & dicitur malum ex genere, genere pro specie accepto, eo modo loquendi, quo dicimus humanum genus totam humanam speciem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet res exteriores sint in seipso bona, tamen non semper habent debitam proportionem ad hanc, uel illam actionem: & ideo in quantum considerantur, ut obiecta talium actionum, non habent rationem boni.

AD SECUNDVM dicendum, quod obiectum non est materia ex qua, sed materia circa quam: & habet quodammodo rationem forme, in quantum dat speciem.

AD TERTIVM dicendum, quod non semper obiectum actionis humane, est obiectum actiue potentie. Nam appetitiua potentia est quodammodo passiuu, in quantum mouetur ab appetibili: & tamen est principium humanorum actuum. Neque etiam potentiarum actiuarum obiecta semper habent rationem effectus, sed quando iam sunt transmutata: sicut alimentum transmutatum, est effectus nutritiue potentie: sed alimentum nondum transmutatum comparatur ad potentiam nutritiuam, sicut materia circa quam operatur. Ex hoc autem quod obiectum est aliquo modo effectus potentie actiue, sequitur, quod sit terminus actionis eius, & per consequens quod det ei formam & speciem: motus enim habet speciem a terminis. Et quamuis etiam bonitas actionis non causetur ex bonitate effectus, tamen ex hoc dicitur actio bona, quod bonum effectum inducere potest: & ita ipsa proportio actionis ad effectum, est ratio bonitatis ipsius.

ARTICVLVS III.

Utrum actio hominis sit bona, uel mala ex circumstantia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod actio non sit bona, uel mala ex circumstantia. Circumstantie enim circumscribunt actum, sicut extra ipsum existentes, ut dictum est: sed bonum & malum sunt in ipsis rebus, ut dicitur in 6. Metaphysic. ergo actio non habet bonitatem, uel malitiam ex circumstantia.

¶ 2. Præ. Bonitas, uel malitia actus maxime consideratur in doctrina morum: sed circumstantie, cum sint quedam accidentia actuum, uidentur esse præter considerationem artis: quia nulla ars considerat id, quod est per accidens, ut dicitur in 6. Metaph. ergo bonitas uel malitia actionis non est ex circumstantia.

¶ 3. Præ. Id quod conuenit alicui secundum suam substantiam, non attribuitur ei per aliquod accidens: sed bonum & malum conuenit actioni secundum suam substantiam, quia actio ex suo genere potest esse bona uel mala, ut dictum est. ergo non conuenit actioni ex circumstantia, qd sit bona, uel mala.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in li. 1. Eth. quod uirtuosus operatur secundum quod oportet, & quando oportet, & secundum alias circumstantias. ergo ex contrario, uirtuosus secundum unum quodque uirtutum operatur, quando non oportet, ubi non oportet: & sic de aliis circumstantiis. ergo actiones humane secundum circumstantias sunt bonæ, uel malæ.

RESPON. Dicendum, quod in rebus naturalibus non inuenitur rota plenitudo perfectionis, quæ debetur ei ex forma substantiali, quæ dat speciem: sed multum superadditur ex superuenientibus accidentibus, sicut in homine ex figura, ex colore, & sic de aliis, quorum si aliquod desit ad decentem habitudinem, consequitur malum: ita est etiam in actione. Nam plenitudo bonitatis eius non tota consistit in sua specie, sed aliquid additur ex his, quæ adueniunt tanquam accidentia quedam: & huiusmodi sunt circumstantie debite. unde si aliquid desit, quod requiratur ad debitas circumstantias, erit actio mala.

AD PRIMVM ergo dicendum, qd circumstantie sunt extra actionem, in quantum non sunt de essentia actionis, sunt tamen in ipsa actione uel que dantur accidentia eius; sicut & accidentia, quæ sunt in substantiis naturalibus, sunt extra essentias earum.

AD SECUNDVM dicendum, quod non omnia accidentia per accidens se habent ad suam substantiam, sed quedam sunt per se accidentia, quæ in unaquaque arte considerantur; & per hunc modum considerantur circumstantie actuum in doctrina morali.

AD TERTIVM dicendum, quod cum bonum conuertatur cum ente, sicut ens dicitur secundum substantiam, & secundum accidens; ita & bonum attribuitur alicui & secundum esse suum essentiale, & secundum esse accidentale, tam in rebus naturalibus, quam in actionibus moralibus.

ARTICVLVS IIII.

Utrum actio humana sit bona, uel mala ex fine.

AD QUARTVM sic proceditur. Videtur, qd bonum & malum in actibus humanis non sint ex fine. Dicit enim Dionysius 4. ca. de di. no. quod nihil respiciens ad malum, operatur. Si igitur ex fine deriuaretur operatio bona, uel mala, nulla actio esset mala; quod patet esse falsum.

¶ 2. Præ. Bonitas actus est aliquid in ipso existens, finis autem est causa extrinseca. non ergo secundum finem dicitur actio bona, uel mala. ¶ 3. Præ. Contingit aliquam bonam operationem ad malum finem ordinari, sicut cum aliquis dat eleemosynam propter inanem gloriam, & e conuerso, aliquam malam operationem ordinari ad bonum finem, sicut cum quis furatur, ut det pauperi. non ergo est ex fine actio bona, uel mala.

SED CONTRA est, quod Boetius dicit in Topic. quod cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est, & cuius finis malus est, ipsum quoque malum est.

RESPON. Dicendum, qd eadem est dispositio rerum in bonitate, & in esse. Sunt enim quedam, quod

Inf. q. 73. ar. 1. ad 7. * c. 4. in par. 4. aliquantulum a principio.

Circa quartum articulum eadem decima octaua questio, omisso tertio, aduerte quod duplicem bonitatem in littera posita actionis humane, sic, ut omnem bonitatem conuenire illi intelligas, in quartum est actio humana. Omnis enim humana actio quantumcumque uirtuosa, continet sub genere actionis humane: quoniam est actus a ratione, & uoluntate: & sic habet bonitatem, & charitatem actionis humane: & quantum humanum: & quantum humanum est a Deo. ¶ Circa distinctionem huius quadruplicis bonitatis, in littera dubium occurrit: quia superius in q. 7. bonitas finis posita est inter circumstantias: hic autem diuiditur contra bonitatem circumstantiarum.

Inf. q. 73. ar. 1. ad 7. * c. 4. in par. 4. aliquantulum a principio.

Il. 3. e. r. non pcul a prin.

¶ Ad hoc dicitur, quod finis etiam adiunctus, potest referri ad actum interioriorem uoluntatis, & ad actum exterioriorem. Si referat ad actum interioriorem, non est circumstantia, sed ad substantiam actus specifice concurrens. Si autem referatur ad actum exterioriorem, finis adiunctus habet rationem circumstantiae. Et sic cum aliquis moechatur, ut furetur, iuratum est circumstantia fornicationis exterioris, & specificatio interioris uelle: propter quod in sexto articulo huius quod dicitur, quod huiusmodi finis, puta, iuratum, specificat et fornicationem exteriori formaliter, & non materialiter. i. ut fiat sub illo interiori uelle. & non secundum se. Idem ergo finis est circumstantia, & specificatio, relatus ad eundem actum exterioriorem humanum diuersimodè. i. formaliter & materialiter. Et quonia sermones in scientia, sunt formales, merito bonitas ex fine ut specificat, distinguit contra bonitatem ex circumstantia etiam finis.

¶ In ratione ad tertium eiusdem quarti articuli, dubium occurrit. Quo sit possibile actum bonum ex genere & circumstantiis, ordinari ad malum finem, aut e conuerso: quia est malus, uel bonus ex fine adiuncto. ergo non uariatur ex fine. Et tenet sequela: quia quilibet finis adiunctus habet rationem circumstantiae respectu actus exterioris sui se, ut dictum est. Vt ergo implicatio in adiecto, cum dicitur actus malus ex genere & circumstantiis ad bonum finem, aut e conuerso, actus bonus ex genere & circumstantiis ad malum finem. Qualis enim est ex circumstantiis finis, ad talem est finem adiunctum, & e conuerso. Cessat autem, quod totus hic sermo. i. de fine ut circumstantia, & fine malo, ad quem actus bonus, & bono, ad quem actus malus ordinatur, de fine adiuncto intelligitur, ut patet ex supradictis.

¶ Ad hoc potest dupliciter dici. Primo, quod licet actus malus ex circumstantia omnis finis, non possit ordinari in bonum finem: actus tamen malus ex circumstantia finis, potest ordinari in finem bonum. uerbi gratia, fornicari propter furari, propter prodigum esse, propter usurpationem status, propter uindictam exercendam, & sic deinceps, addendo finem fini semper malum, impossibile est ordinari in bonum. Effet enim malus ex circumstantia omnis finis, & sic effectus implicatio in adiecto: sed fornicari propter furari, quamuis sit actus malus ex genere & circumstantia finis, potest tamen ordinari in bonum propter elemosynam dandam. Sed quia circumstantia finis non arretatur magis ad unum finem, quam plures: aut

rum esse ex alio non dependet: & in his sufficit considerare ipsum eorum esse absolute. Quaedam tamen sunt, quorum esse dependet ab alio: unde oportet, quod considerentur per considerationem ad causam, a qua dependent. Sicut autem esse rei dependet ab agente, & forma, sic bonitas rei dependet a fine. Unde in personis diuinis, quae non habent bonitatem dependente ab alio, non consideratur aliqua ratio bonitatis ex fine. Actioes autem humanae, & alia, quorum bonitas dependet ab alio, habent rationem bonitatis ex fine a quo dependent, praeter bonitatem absolutam, quae in eis existit. Sic igitur in actione humana, bonitas quadruplex considerari potest. Una quidem secundum genus, prout scilicet est actio: quia quantum habet de actione, & entitate, tantum habet de bonitate, ut dictum est. * Alia uero secundum speciem, quae accipitur secundum obiectum conueniens. Tertia secundum circumstantias, quasi secundum accidentia quaedam. Quarta autem secundum finem, quasi secundum habitudinem ad bonitatis causam.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod bonum, ad quod aliquis respiciens operatur, non semper est uerum bonum, sed quandoque uerum bonum, & quandoque apparet: & secundum hoc, ex fine sequitur actio mala.

AD SECUNDUM dicendum, quod quamuis finis sit causa extrinseca, tamen debita proportio ad finem, & relatio in ipsum, inhaeret actioni.

AD TERTIUM dicendum, quod nihil prohibet actioni haberi unam praedictarum bonitatum, deesse aliam: & secundum hoc, contingit actionem, quae est bona secundum speciem suam, uel secundum circumstantias, ordinari ad finem malum, nec e conuerso: non tamen est actio bona simpliciter, nisi omnes bonitates concurrant: quia quilibet singularis defectus cau-

plures, quam omnes possibiles adiungi: ideo dicitur secundo, quod in hoc, & similibus sermonibus, intelligendum est de circumstantiis manentibus pure circumstantiis, & non de circumstantiis transeuntibus in specificantia actum. Unde cum circumstantia finis transeat in specificans actum, ut in sexto articulo auctor docet fat malum: bonum autem causatur ex integra causa, ut Dionysius dicit 4. c. de diuinis nominibus. *

ARTICVLVS V.

Utrum aliqua actio humana sit bona, uel mala in sua specie.

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur, quod actus morales non differant specie secundum bonum & malum. Bonum enim & malum in actibus inuenitur conformiter rebus, ut dictum est. * Sed in rebus bonum & malum non diuersificat speciem: idem enim species est homo bonus, & malus. ergo neque etiam bonum & malum in actibus diuersificant speciem.

¶ 2. Præ. Malum, cum sit priuatio, est quoddam non ens. sed non ens non potest esse differentia, secundum Philosophum in 3. Metaph. * Cum ergo differentia constituat speciem, uidetur quod aliquis actus ex hoc, quod est malus, non constituitur in aliqua specie: & ita bonum & malum non diuersificant speciem humanorum actuum.

¶ 3. Præ. Diuersorum actuum secundum speciem, diuersi sunt effectus: sed idem specie effectus potest consequi ex actu bono & malo, sicut homo generatur ex adulterio, & ex matrimoniali concubitu. ergo actus bonus & malus non differunt specie.

¶ 4. Præ. Bonum & malum dicitur in actibus quandoque secundum circumstantiam, ut dictum est: sed circumstantia cum sit accidens, non dat speciem actui. ergo actus humani non differunt specie propter bonitatem & malitiam.

SED CONTRA. Secundum Philosophum in 2. Eth. * Similes habitus, similes actus reddunt: sed habitus bonus & malus differunt specie, ut liberalitas & prodigalitas. ergo & actus bonus & malus differunt specie.

RESPON. Dicendum, quod omnis actus speciem habet ex suo obiecto

nulla erit in moralibus malis species positua: de hac enim loquitur ac per hoc nulla uere, & proprie contrarietas inter actum, habitumque iustitiae & iniustitiae, temperantiae & intemperantiae: quod est contra communem doctrinam. Oportet enim utriusque contrarium ut sit, esse ens posituum formaliter, & non tantum subiectiue.

¶ Ad claritatem huius obscurae difficultatis scito, quod dicere non audeo, nisi expressa diuina sententia in prima par. q. 4. ar. 1. ad 2. & 3. contra Gen. c. 9. explicaret, quod hic tangitur. I. quod malum genus, & differentia in moralibus formaliter, est ens posituum, & bonum

inferius, consequens est, quod cum dicitur, quod actus bonus ex genere, & circumstantiis, potest ordinari in malum finem, intelligitur de circumstantiis non transeuntibus respectu eiusdem actus in specificans: & similiter de malo. Et sic cessat obiectio quia finis, qui est circumstantia actus exterioris secundum se, transit in specificans, & sic non excipitur finis ab aliis, quia circumstantia: sed quia non manet in sua priuatio, sed transit in specificans. Et hoc oportet bene notare, & recolere in sequentibus, ubi de duobus bonitatibus moralibus scilicet ex fine, & genere, ac circumstantiis erit iterum.

Super Questionibus de circumstantiis. Articulus quintus.

Circa quintum articulum huius de circumstantiis questionis, & specialiter in responsione ad secundum, dubium magni dilucidandum est, quomodo fiat haec duo simul, scilicet differentia secundum bonum & malum, constituit distinctas & contrarias species actuum moralium: & malum non est natura aliqua, sed nihil, ut Augustinus & Dionysius dicit. Si enim actus moralis malus, puta, intemperantia, species est aliqua inter entia contraria speciei temperantiae, sicut nigredo albedini, sequitur, quod differentia mali est natura aliqua, & non priuatio. Constat enim quod priuatio nulla potest constituitur speciem actus, aut habitus, aut cuiusque rei. Si autem malum secundum totam suam formalem latitudinem, priuatio, nihilque est:

artic. 1.

part. 4. medium.

M. 4. r. ad 5. r. cor. 1. artic.

par. 4. medium. n. c.

ex. 10. 1.

arti. 1. 1. 1. 1.

c. 1. 2. 1.

in

in se quamvis siema
lum homini secundum
rationem: sicut
forma mortui est
quoddam ens, & bo
num in se, quamvis
sit malum utro. Est
itaq; inultitudo actus,
& habitus secundum
suam speciem mora
lem, formaliter ens
positivum, & contra
rium inultitudo: nec ex
hoc sequitur, qd ma
lum sit natura aliqua,
aut ens. Sed equivo
catio accidit hic ob
scuritatem parit. Ma
lum enim equivo
cum est ad malum ue
re & proprie, & ad
malum genus, diffe
rentias, & species mo
ralium. Pro quo no
ta, quod malum ab
solute loquendo, si
gnificat privatione
boni debiti, quando
sicut & c. Malum au
tem in moralibus, qd
que significat priva
tionem boni secun
dum rationem debi
ti, quando, sicut & c.
actui humano, uel
habitu. Quandoq;
autem significat ens
contrarium actui, uel
habitu humano bo
nitate qd inter signifi
catione mali in mora
lib. & absolute, hoc
interest, qd malum ab
solute, formaliter est
nihil: denominatiue
autem est ens. In mo
ralibus autem, malum,
quod est pars subie
ctiva mali in commu
ni, eodē modo se ha
bet, sicut quod for
maliter est nihil, de
nominatiue uero est
ens, sed prater hoc in
moralibus etiam ip
sum ens formaliter
contrarium actui, uel
habitu bono mora
liter, uocatur malum
secundum suam spem.
ubi manifeste patet
equiuocatio. Est igitur
in moralibus malum
dupliciter. Priuatiue
ue: & hoc est simpli
citer & formaliter
malum, quod est ni
hil, cuius Deus non
est autor: & contra
rie, & hoc est i se bo
num, & est a Deo: qua
uis priuatio sibi an
nexa, a nullo foret
se, sicut nec potest
peccandi quo ad pri
uatiuum. Sed de hoc
alias. Ad propositum
sufficit hac intellexit
se. & cum his eorum
radicem. I. quod qd
nullus operatur aspi
ciens ad malum, oportet
in malo actu uo
luntatis inueniri bo

sicut supra dictum est. * vñ oportet qd aliqua differentia obiecti fa
ciar diuersitatē speciei in actibus.
Est autē considerandum, qd aliqua
differētia obiecti facit dīam speci
eī in actibus, secundū quod re
ferūtur ad unū principū actiū,
quod non facit differentiam in
actibus, secundū quod referūtur
ad aliud principū actiū: quia
nihil quod est per accidens, con
stituit speciem, sed solum qd est per
se. Potest autē aliqua differentia
obiecti esse per se in comparatione
ad unum principū: & pacci
dens in comparatione ad aliud:
sicut cognoscere colorem, & so
num, per se differunt per cōpara
tionem ad sensum, non autem p
comparationē ad intellectum. In
actibus autē, bonum & malū di
citur per comparationē ad rōnē:
quia ut Dion. dicit 4. c. de di. no. *
Bonum hominis est secundū rati
onē esse, malum autē quod est
prater rōnem. Vnicuiq; n. rei est
bonum, quod conuenit ei secundū
formā suā: & malum, quod
est ei prater ordinem suae formae.
Paret ergo qd differentia boni, &
mali circa obiectum considerata,
comparatur per se ad rōnem, sci
licet secundū quod obiectū est
ei conueniēs, uel nō conueniēs.
Dicuntur autē aliqui actus huma
ni, uel morales, s. m quod sunt a rati
one. Vnde manifestū est, qd bonū
& malum diuersificāt ipēm
in actibus moralib. differentia: n.
per se diuersificāt speciem.

AD PRIMVM ergo dicēdū,
quod etiā in rebus naturalib. bo
num & malū, quod est secundū na
turā, & contra naturam, diuersifi
cāt speciem naturae. Corpus n. mor
tuum, & corpus uiuum, nō sunt
eiusdē speciei: & similiter bonū,
inquātum est secundū rōnem: &
malum, inquātum est prater ratio
nem, diuersificāt speciem moris.

AD SECUNDVM dicēdum,
quod malum importat priuatiō
nē non absolūtā, sed consequētē
talem potentiā. Dicitur n. malus
actus secundū suā speciem, nō ex
eo quod nullum habeat obiectū,
sed quia habet obiectum non cō
ueniens rationi, sicut tollere alie
na: unde inquātū obiectū est ali
quid positiuē, potest constitutere
speciem mali actus.

AD TERTIVM dicēdū, qd actus
cōiugalis, & adulteriū, s. m qd cō
parātur ad rōnem, differunt spe
cie, & habēt effectus specie diffe
rentes: quia unum eorum merc
tur laudem & premium, aliud ui
tuperium & penā. Sed secundum
quod comparantur ad potentiā

A generatiuam, non differunt specie: & sic habent unum effectum secundum speciem.

AD QUARTVM dicendū, quod circumstantia quandoque tumitur, ut differentia essentialis obiecti, secundum quod ad rōnē cōparatur: & tūc pot dare speciem actui morali. Et hoc oportet esse, quādoque circumstantia trāsmutat actum de bonitate in malitiam: non enim circumstantia faceret actum malum, nisi per hoc, quod rationi repugnat.

ARTICVLVS VI.
Vtrum actus habeat speciem boni, uel mali ex fine.

AD SEX TVM sic proceditur. Vi
detur quod bonum & malum, quod est ex fine, nō diuersificāt speciem in actibus. Actus n. habēt speciem ex obiecto: sed finis est prater rationē obiecti. ergo bonum & malum, quod est ex fine, non diuersificāt speciem actus.

¶ 2 Prater Id quod est p accidens, non cōstituit speciem, ut dictum est: sed accidit alicui actui quod ordinetur ad aliquē finē, sicut qd aliquis det elemosynā pp inanē gloriam: ergo secundum bonū, & malum, quod est ex fine, non diuersificāt actus s. m speciem.

¶ 3 Prer. Diuersi actus secundum speciem, ad unū finē ordinari possunt: sicut ad finem inanis gloriae ordinari possunt actus diuersarū uirtutum, & diuersorū uitiorū. non ergo bonum & malū, quod accipitur secundum finem, diuersificāt speciem actuum.

SED CONTRA est, quod supra ostēsum est, * quod actus humani habent speciem à fine: ergo bonum & malum, quod accipit s. m finem, diuersificāt speciem actuum.

RESPON. Dicendum, quod aliqui actus dicuntur humani, inquātum sunt uoluntarij, sicut sū praedictum est. * In actu autē uoluntario inuenitur duplex actus, scilicet actus interior uoluntatis, & actus exterior: & uterque horum actuum habet suū obiectū. Finis autē proprie est obiectū interioris actus uoluntarij: id autē circa qd est actio exterior, est obiectum eius. Sicut igitur actus exterior accipit speciem ab obiecto, circa quod est: ita actus interior uoluntatis accipit speciem à fine, sicut à proprio obiecto. Id autem, quod est ex parte uoluntatis, se habet ut formale ad id, quod est ex parte exterioris actus: quia uoluntas utitur membris ad agen

Prima Secundae Sancti Thomae.

num aliquid uerū, uel apparens, cū priuatione bonitatis alius spectantis ad rectam rationem. Et pro quanto actus ille ad bonum fertur, speciem sortitur positivam, ex qua dicitur malus contrarie: pro quanto uerò priuationem bonitatis debita habet annexam est malus priuatiue. In eodē art. notato. responsione ad 4. ut coniungas eam doctrinā penultimā, & uleat.

Super Quaestiois de emacōtione. Ar. VI.

IN 6. ar. eiusdem q. 18. dubium est circa illa uerba in corpore articuli. Finis proprie est obiectū interioris actus uoluntarij. Videtur n. hoc esse falsum. Nā obiectum electionis manifestē est id, qd est ad finē: immo in hoc distinguit a uolitione & intentione, ut superius patet, & in 3. l. thi. Et eadem difficultas est de cōsensu & usu, de quibus dictum est, quod sunt respectu eius, quod est ad finem.

¶ Ad hoc dicitur, qd obiectū formale omnis actus uoluntatis est finis, eo quod est ratio boni quae sunt ad finem. unde author ad insinuandam hanc formalitatem, obiecti, appositus ly proprie, dicens, Finis autem proprie: & hoc in sequentibus pra oculis habendum est.

¶ In responsione, ad secundum eiusdem articuli congrega diligenter uerba litera, ut euadas difficultates. Non n. dicitur in litera, qd soli actui exteriori accidit ordinari in talem finem: hoc enim esset falsum. Potest namque etiam interiori uoluntatis actui accedere ordo in talem finem, ut patet in odiente Deum propter cōsequendum regnū, uel aliquid huiusmodi: sed dicitur in litera quod talis ordo non accidit interiori actui uoluntatis qd parat ad exteriorē, ut formale ad materiale: ita qd nō omni actui interiori deneget hanc accidentem litatem:

q. 7. artic. 3.
parte 4. q. 1. artic.
Mal. ad 5. & u. cor.
par. 4. inter mediu & u. ncu.
ex. 10. q. 1.
arti. 3. q. 1.
q. 1. artic. 3.
q. 1. artic. 1.

litatem: sed illi q habet se ad exteriorē, ut formale. Ille actus autem qui se hēt, ut formalis (ut iam determinatum est superius) est actus imperans: quādo aut ipse actus interior uoluntatis ordinat ad aliū finem, tunc se habet ut actus imperatus: & in eundē incidit ordinē cum actū exteriori. Habet igit, & hoc prae oculis, ut intelligas in hoc tractatu, actus interioris uoluntatis nomine, ipsum, non ut imperatum, sed uel secundum se uel imperantem: sic enim contra exteriorē distinguitur.

* c. s. paulo post princ. tom. 5.

In corp. & q. i. ar. 1.

dum, sicut instrumentis. neque actus exteriores habent rōnē moralitatis, nisi in quantum sunt uoluntarij. Et ideo actus humani speciei formaliter consideratur secundum finem, materialiter autē secundum obiectum exterioris actus. unde Philosophus dicit in 5. Eth. * Quod ille qui furatur, ut committat adulterium, est per se loquendo, magis adulter quam fur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod finis habet rationem obiecti, ut dictum est.*

AD SECVNDVM dicendum, quod ordinari ad talem finē, etsi accidat exteriori actui, non tamē accidit actui interiori uoluntatis, qui comparatur ad exteriorē, sicut formale ad materiale.

AD TERTIVM dicendum, quod quando multi actus speciei differētes ordinantur ad unum finem, est quidem diuersitas speciei ex parte exteriorum actuum, sed unitas speciei ex parte actus interioris.

ARTICVLVS VII.

Utrum species, quae est ex fine, contineatur sub specie, quae est ex obiecto, sicut sub genere, uel econuerso.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videt, quod species bonitatis, quae est ex fine, contineatur sub specie bonitatis, quae est ex obiecto, sicut species sub genere: puta, cum aliquis uult furari, ut det elemosynam. Actus enim habet speciem ex obiecto, ut dictum est: sed impossibile est, quod aliquid continetur in aliqua alia specie, quae sub propria specie non continetur: quia idem non potest esse in diuersis speciebus non subalternis: ergo species, quae est ex fine, continetur sub specie, quae est ex obiecto.

a. s. q. 11. ar. 1. ad 2.

* ar. p. r. c. & 2a & q. 1. ar. 3

¶ 2 Præ. Semper ultima differentia constituit speciem specialissimam; sed differentia, quae est ex fine, uidetur esse posterior, quam differentia, quae est ex obiecto, quia finis habet rationem ultimi: ergo species, quae est ex fine, continetur sub specie, quae est ex obiecto, sicut species specialissima.

¶ 3 Præ. Quāto aliqua differentia est magis formalis, tantō magis est specialis: quia differentia comparatur ad genus, ut forma ad materiam: sed species, quae est ex fine, est formalior ea quae est ex obiecto, ut dictum est. * ergo species, quae est ex fine, continetur sub specie, quae est ex obiecto, sicut species specialissima sub genere subalternō.

arti. 6. huius quest.

SED CONTRA. Cuiuslibet generis sunt determinatae differentiae: sed actus eiusdem speciei ex parte obiecti, potest ad infinitos fines ordinari: puta, furtum ad infinita bona, uel mala. ergo species, quae est ex fine, non continetur sub specie, quae est ex obiecto, sicut sub genere.

RESPONDEO. Dicendum, quod obiectum exterioris actus dupliciter potest se habere ad finem uoluntatis. Vno modo, sicut per se ordinatum ad ipsum; sicut bene pugnare, per se ordinatur ad uictoriam. Alio modo per accidens, sicut accipere rem alienam, per accidens ordinatur ad dandum elemosynam. Oportet autem, ut Philosophus dicit in 7. Metaph. * quod differentiae diuidentes aliquod genus, & constituentes speciem illius generis, per se diui-

sex. 43. to. 3.

dant illud; si autem per accidens, non recte procedit diuisio; puta, si quis dicat, Animalium aliud rationale, aliud irrationale; & animalium irrationale, aliud alarum, aliud non alarum. Alarum enim, & non alarum, non sunt per se determinatiua eius quod est irrationale. Oportet autem sic diuidere, Animalium aliud habens pedes, aliud non habens pedes, & habentium pedes, aliud habet duos, aliud quatuor, aliud multos: haec enim per se determinant priorem differentiam. Sic igitur quando obiectum non est per se ordinatum ad finem, differentia specifica, quae est ex obiecto, non est per se determinatiua eius quod est ex fine, nec econuerso. Vnde una istarum specierum non est sub alia: sed tunc actus moralis est sub duabus speciebus, quasi disparatis. unde dicimus quod ille qui furatur, ut mœchetur, committit duas malitias in uno actu. Si uero obiectum per se ordinatur ad finem, una dictarum differentiarum est per se determinatiua alterius: unde una istarum specierum continebitur sub altera. Considerandum autē restat, quae sub qua. Ad cuius euidentiam primò considerandum est, quod quāto aliqua differentia similitur à forma magis particulari, tantō magis est specifica. Secundò, quod quāto agens est magis uniuersale, tantō ex eo est forma magis uniuersalis. Tertio, quod quāto aliquis finis est posterior, tantō respondet agenti uniuersaliori. Sicut uictoria, quae est ultimus finis exercitus, est finis intētus à summo duce: ordinatio autem huius aciei, uel illius, est finis intētus ab aliquo inferiorum ducum. Et ex istis sequitur, quod differentia specifica, quae est ex fine, est magis generalis: & differentia quae est ex obiecto per se ad talem finem ordinato, est specifica respectu eius. Voluntas enim cuius proprium obiectum est finis, est uniuersale motuum respectu omnium potentiarum animae, quarum propria obiecta, sunt obiecta particularium actuum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod secundum substantiam suam non potest aliquid esse in duabus speciebus, quarum una sub altera non ordinat. Sed secundum ea, quae rei adueniunt, potest aliquid sub diuersis speciebus contineri. Sicut hoc ponum secundum colorem continetur sub hac specie. scilicet albi: & secundum odorem, sub specie bene redolentis. Et similiter actus, qui secundum substantiam suam est in una specie nature, secundum conditiones morales superuenientes, ad duas species referri potest, ut supra dictum est.*

AD SECVNDVM dicendum, quod finis est postremum in executione, sed est primum in intentione rationis, secundum quā accipiuntur moralium actuum species. AD TERTIVM dicendum, quod differentia comparatur ad genus, ut forma ad materiam, in quantum facit esse genus in actu: sed etiam genus consideratur, ut formalis specie (secundum quod differentia comparatur ad genus, ut forma ad materiam) in quantum facit esse absolutius, & minus contractum. unde & partes definitionis reducuntur ad genus cause formalis, ut dicitur in libro Phisicorum. * & secundum hoc, genus est causa formalis speciei: & tantō erit formalius, quāto communius.

q. 1. ar. 1. ad 1.

li. 2. text. com. 1.

ARTICVLVS VIII. Utrum aliquis actus sit indifferens secundum suam speciem.

¶ Super Quaestione decima octaua. Articulus octauus & nonum.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur, quod non sit aliquis actus indifferens secundum suam

¶ Circa octauum, & nonum precipue articulum, dubium occurrit de illa conditionali.

1. d. 1. q. 1. ar. 5. & 6. q. 2. ar. 1. & 2. q. 3. ar. 1. & 2. q. 4. ar. 1. & 2. q. 5. ar. 1. & 2. q. 6. ar. 1. & 2. q. 7. ar. 1. & 2. q. 8. ar. 1. & 2. q. 9. ar. 1. & 2. q. 10. ar. 1. & 2. q. 11. ar. 1. & 2. q. 12. ar. 1. & 2. q. 13. ar. 1. & 2. q. 14. ar. 1. & 2. q. 15. ar. 1. & 2. q. 16. ar. 1. & 2. q. 17. ar. 1. & 2. q. 18. ar. 1. & 2. q. 19. ar. 1. & 2. q. 20. ar. 1. & 2. q. 21. ar. 1. & 2. q. 22. ar. 1. & 2. q. 23. ar. 1. & 2. q. 24. ar. 1. & 2. q. 25. ar. 1. & 2. q. 26. ar. 1. & 2. q. 27. ar. 1. & 2. q. 28. ar. 1. & 2. q. 29. ar. 1. & 2. q. 30. ar. 1. & 2. q. 31. ar. 1. & 2. q. 32. ar. 1. & 2. q. 33. ar. 1. & 2. q. 34. ar. 1. & 2. q. 35. ar. 1. & 2. q. 36. ar. 1. & 2. q. 37. ar. 1. & 2. q. 38. ar. 1. & 2. q. 39. ar. 1. & 2. q. 40. ar. 1. & 2. q. 41. ar. 1. & 2. q. 42. ar. 1. & 2. q. 43. ar. 1. & 2. q. 44. ar. 1. & 2. q. 45. ar. 1. & 2. q. 46. ar. 1. & 2. q. 47. ar. 1. & 2. q. 48. ar. 1. & 2. q. 49. ar. 1. & 2. q. 50. ar. 1. & 2. q. 51. ar. 1. & 2. q. 52. ar. 1. & 2. q. 53. ar. 1. & 2. q. 54. ar. 1. & 2. q. 55. ar. 1. & 2. q. 56. ar. 1. & 2. q. 57. ar. 1. & 2. q. 58. ar. 1. & 2. q. 59. ar. 1. & 2. q. 60. ar. 1. & 2. q. 61. ar. 1. & 2. q. 62. ar. 1. & 2. q. 63. ar. 1. & 2. q. 64. ar. 1. & 2. q. 65. ar. 1. & 2. q. 66. ar. 1. & 2. q. 67. ar. 1. & 2. q. 68. ar. 1. & 2. q. 69. ar. 1. & 2. q. 70. ar. 1. & 2. q. 71. ar. 1. & 2. q. 72. ar. 1. & 2. q. 73. ar. 1. & 2. q. 74. ar. 1. & 2. q. 75. ar. 1. & 2. q. 76. ar. 1. & 2. q. 77. ar. 1. & 2. q. 78. ar. 1. & 2. q. 79. ar. 1. & 2. q. 80. ar. 1. & 2. q. 81. ar. 1. & 2. q. 82. ar. 1. & 2. q. 83. ar. 1. & 2. q. 84. ar. 1. & 2. q. 85. ar. 1. & 2. q. 86. ar. 1. & 2. q. 87. ar. 1. & 2. q. 88. ar. 1. & 2. q. 89. ar. 1. & 2. q. 90. ar. 1. & 2. q. 91. ar. 1. & 2. q. 92. ar. 1. & 2. q. 93. ar. 1. & 2. q. 94. ar. 1. & 2. q. 95. ar. 1. & 2. q. 96. ar. 1. & 2. q. 97. ar. 1. & 2. q. 98. ar. 1. & 2. q. 99. ar. 1. & 2. q. 100. ar. 1. & 2.

ionali. Si actus a ratione deliberatiua procedens non fit ad debi- tum finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali. Super hac namque propositione fundatur doctrina auctoris, negans dari in individuo actum humanum indifferens, seu medium inter bonum & malum moraliter. Et qui-

bus constantiam. Et ratio primi assignatur quia oportet actum habere obiectum: obiectum autem oportet esse uel conueniens actui secundum rectam rationem, uel disconueniens. Ratio uero secundi non alia assignatur, nisi quia si quis det elemosynam pauperi non propter finem, de quo non cogitat, nec secun-

speciem. Malū enim est priuatio boni, secundum Augustinū: sed priuatio & habitus sunt opposita immediata secundum Philosophum: ergo non est aliquis actus, qui secundum speciem suam sit indifferens, quasi medium existens inter bonum & malum.

¶ 2 Præt. Actus humani habent speciem a fine, uel obiecto, ut dictū est: sed omne obiectum, & omnis finis habet rationem boni uel mali: ergo omnis actus humanus secundum suam speciem, est bonus, uel malus, nullus ergo est indifferens secundum speciem.

¶ 3 Præt. Sicut dictum est, actus dicitur bonus, qui habet debitam perfectionē bonitatis, malus, cui aliquid de hoc deficit: sed necesse est, quod omnis actus uel habeat totam plenitudinem suae bonitatis, uel aliquid ei deficiat: ergo necesse est, quod omnis actus secundum speciem suam, sit bonus, uel malus, & nullus indifferens.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in libro de serm. Dom. in mont. quod sunt quaedam facta media, quae possunt bono, uel malo animo fieri, de quibus est temerarium iudicare. sunt ergo aliqui actus secundum speciem suam indifferentes.

RESPON. Dicendum, quod sicut dictum est, actus omnis habet speciem ab obiecto: & actus humanus, qui dicitur moralis, habet speciem ab obiecto relatio ad principium actuum humanorum, quod est ratio. Unde si obiectum actus includat aliquid, quod conueniat ordini rationis, erit actus bonus secundum suam speciem, sicut dare elemosynam indigenti. Si autem includat aliquid, quod repugnet ordini rationis, erit malus actus secundum speciem, sicut furari, quod est tollere aliena. Cōtingit autem quod obiectum actus non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis, sicut leuare festucam de terra, in ad campum, & huiusmodi: & tales actus secundum speciem suam sunt indifferentes.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod duplex est priuatio: quaedam quae consistit in priuatum esse, & haec nihil relinquit, sed totum aufert: ut cecitas totaliter aufert uisum, & tenebrae lucem, & mors uitam. Et inter hanc priuationem, & habitum oppositum, non potest esse aliquid medium circa proprium susceptibile.

Est autem alia priuatio, quae consistit in priuari: sicut aegritudo est priuatio sanitatis, non quod tota sanitas sit sublata, sed quod est quasi quaedam uia ad totalem ablationem sanitatis, quae fit per mortem. Et ideo talis priuatio cum aliquid relinquit, non semper est immediata cum opposito habitu, & hoc modo malum est priuatio boni, ut Simplicius dicit in commento super per lib. Prædicamentorum: quia non totum bonum aufert, sed aliquid relinquit: unde potest esse aliquid medium inter bonum, & malum.

AD SECUNDVM dicendum, quod omne obiectum, uel finis, habet aliquam bonitatem uel malitiam, saltem naturalem: non tamen semper importat bonitatem, uel malitiam moralem, quae considerat per comparisonem ad rationem, ut dictum est: & de hac nunc agitur.

AD TERTIVM dicendum, quod non quicquid habet actus, pertinet ad speciem eius: unde etiam in ratione suae speciei non continetur quicquid pertinet ad plenitudinem bonitatis ipsius, non propter hoc est ex specie sua malus, nec etiam bonus: sicut homo secundum suam speciem neque uirtuosus, neque uitiosus est.

ARTICVLVS IX.

Utrum aliquis actus sit indifferens secundum indiuiduum.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quod aliquis actus secundum indiuiduum, sit indifferens. Nulla enim species est, quae sub se non contineat, uel contineat possit aliquod indiuiduum: sed aliquis actus est indifferens secundum suam speciem, ut dictum est: ergo uidetur quod aliquis actus indiuidualis potest esse indifferens.

¶ 2 Præt. Ex indiuidualibus actibus, causantur habitus conformes ipsis, ut dicitur in 2. Ethic. sed aliquis habitus est indifferens. dicit enim Philosophus in 4. Eth. de quibusdam, sicut de placidis, & prodigis, quod non sunt mali: & tamen constat, quod non sunt boni, cum recedant a uirtute, & sic sunt indifferentes secundum habitum: ergo aliqui actus indiuiduales sunt indifferentes.

¶ 3 Præt. Bonum morale pertinet ad uirtutem, malum autem morale pertinet ad uitium: sed contingit quandoque, quod homo actum, qui ex specie sua est indifferens, non

¶ 1 Præt. Actus humani habent speciem a fine, uel obiecto, ut dictum est: sed omne obiectum, & omnis finis habet rationem boni uel mali: ergo omnis actus humanus secundum suam speciem, est bonus, uel malus, nullus ergo est indifferens secundum speciem.

¶ 2 Præt. Sicut dictum est, actus dicitur bonus, qui habet debitam perfectionem bonitatis, malus, cui aliquid de hoc deficit: sed necesse est, quod omnis actus uel habeat totam plenitudinem suae bonitatis, uel aliquid ei deficiat: ergo necesse est, quod omnis actus secundum speciem suam, sit bonus, uel malus, & nullus indifferens.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in libro de serm. Dom. in mont. quod sunt quaedam facta media, quae possunt bono, uel malo animo fieri, de quibus est temerarium iudicare. sunt ergo aliqui actus secundum speciem suam indifferentes.

RESPON. Dicendum, quod sicut dictum est, actus omnis habet speciem ab obiecto: & actus humanus, qui dicitur moralis, habet speciem ab obiecto relatio ad principium actuum humanorum, quod est ratio. Unde si obiectum actus includat aliquid, quod conueniat ordini rationis, erit actus bonus secundum suam speciem, sicut dare elemosynam indigenti. Si autem includat aliquid, quod repugnet ordini rationis, erit malus actus secundum speciem, sicut furari, quod est tollere aliena. Cōtingit autem quod obiectum actus non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis, sicut leuare festucam de terra, in ad campum, & huiusmodi: & tales actus secundum speciem suam sunt indifferentes.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod duplex est priuatio: quaedam quae consistit in priuatum esse, & haec nihil relinquit, sed totum aufert: ut cecitas totaliter aufert uisum, & tenebrae lucem, & mors uitam. Et inter hanc priuationem, & habitum oppositum, non potest esse aliquid medium circa proprium susceptibile.

AD SECUNDVM dicendum, quod omne obiectum, uel finis, habet aliquam bonitatem uel malitiam, saltem naturalem: non tamen semper importat bonitatem, uel malitiam moralem, quae considerat per comparisonem ad rationem, ut dictum est: & de hac nunc agitur.

AD TERTIVM dicendum, quod non quicquid habet actus, pertinet ad speciem eius: unde etiam in ratione suae speciei non continetur quicquid pertinet ad plenitudinem bonitatis ipsius, non propter hoc est ex specie sua malus, nec etiam bonus: sicut homo secundum suam speciem neque uirtuosus, neque uitiosus est.

ARTICVLVS IX. Utrum aliquis actus sit indifferens secundum indiuiduum.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quod aliquis actus secundum indiuiduum, sit indifferens. Nulla enim species est, quae sub se non contineat, uel contineat possit aliquod indiuiduum: sed aliquis actus est indifferens secundum suam speciem, ut dictum est: ergo uidetur quod aliquis actus indiuidualis potest esse indifferens.

¶ 2 Præt. Ex indiuidualibus actibus, causantur habitus conformes ipsis, ut dicitur in 2. Ethic. sed aliquis habitus est indifferens. dicit enim Philosophus in 4. Eth. de quibusdam, sicut de placidis, & prodigis, quod non sunt mali: & tamen constat, quod non sunt boni, cum recedant a uirtute, & sic sunt indifferentes secundum habitum: ergo aliqui actus indiuiduales sunt indifferentes.

¶ 3 Præt. Bonum morale pertinet ad uirtutem, malum autem morale pertinet ad uitium: sed contingit quandoque, quod homo actum, qui ex specie sua est indifferens, non

¶ 1 Præt. Actus humani habent speciem a fine, uel obiecto, ut dictum est: sed omne obiectum, & omnis finis habet rationem boni uel mali: ergo omnis actus humanus secundum suam speciem, est bonus, uel malus, nullus ergo est indifferens secundum speciem.

¶ 2 Præt. Sicut dictum est, actus dicitur bonus, qui habet debitam perfectionem bonitatis, malus, cui aliquid de hoc deficit: sed necesse est, quod omnis actus uel habeat totam plenitudinem suae bonitatis, uel aliquid ei deficiat: ergo necesse est, quod omnis actus secundum speciem suam, sit bonus, uel malus, & nullus indifferens.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in libro de serm. Dom. in mont. quod sunt quaedam facta media, quae possunt bono, uel malo animo fieri, de quibus est temerarium iudicare. sunt ergo aliqui actus secundum speciem suam indifferentes.

In corp. ar.

2. di. 40. ar. 5. cor. & 4. dif. 26 q. 1. ar. 4. co. Et mal. q. 2. art. 5.

ar. preced.

c. 1. a medio, & c. 2. in fine & c. 6. final. to. 5.

Prima Secundae Sancti Thomae. F 3 decimo

Aug. enchir. c. 11. 10. 3. in predicac. de oppos.

q. 1. ar. 3.

ar. 1. huius q.

si. 2. ca. 21. & 22. com. 4.

2. di. 5.

q. 1. ar. 1. di.

si. 2. ten. com. 1.

1. di. r. q. 1. 3. & 2. di. ar. 5. & 6. q. 2. ar. 4. 10. & 5. com. & quod 5. ar. 19. cor.

cimo de uerbo otioso. Idem enim est iudicium de reliquis actibus otiosis. Minor est nota ex terminis: otiosum enim ex priuatione finis debiti dicitur, & est. Quod autem ad finem debitum non ordinatur, non solum illum non assequitur, sed etiam sine spe huiusmodi affectionis fit.

¶ Præter. Si priuatio debiti finis in actu humano, non constituit actum malum contrariè: pari ratione, immo maiore, nullius alterius circumstantiæ priuatio constituet actum humanum malum contrariè. Pater sequela, quia circumstantia finis est prima, & magis inuicem. Falsitas uero consequens patet ex eo, quod etiam actus boni ex genere suo, si sunt quando non debent, & ubi non debent, sunt moraliter mali: ut patet de actu coniugali, & ex suis prædictis authoribus de circumstantiis, Aristot. Tullio &c.

¶ Præter. & est ratio litteræ. Ratio deliberatiua quando agit, debet agere propter debitum finem, quia debet agere ex ratione recta. Recta autem ratio dicitur, quod unicuique detur quod sibi debetur: ac per hoc, quod actio ordinatur in finem debitum.

Si ergo agit, & non propter debitum finem: ergo priuat actionem sine debito, quando oportet. Hoc autem est manifestè malum contrariè, sicut priuare hominem de bono sibi debito. hæc de primo communicando cum Sco. in uocabulis. Quod autem aliquis actus fit secundum obiectum indifferens, probatione non eget, sed inductione. Leuare siquidem sestucam de terra, ire ad agrum, & similia deliberare, actus humani sunt: & tamen obiecta relata ad rationem, nec conuenientia, nec disconuenientiam important. Volitio enim terminata ad hoc non licet, puta, ire ad agrum, nihil habet ex tali uolito boni, uel mali: quoniam tale uoluitum nec consonat, nec dissonat uolitioni secundum rectam rationem, ut de se patet: unde potest & bene, & malè indifferenter fieri. hæc de secundo. Fundamentum autem Scoti, est distinctio inter priuationem, & contrarietatem, quam pluries repetit. Et in hoc quidem deceptus est dupliciter. Primo, quia aliud est loqui de istis in communi, & aliud de istis in tali materia. Licet enim in communi priuatio non inferat contrarium: in aliqua tamen materia conuertuntur priuatio, & contrarium, ut ipse Sco. fatetur. Hoc autem maxime accidit in materia morali secundum bonum & malum: quoniam sicut in naturalibus priuatio formæ substantialis nunquam inuenitur, nisi adiuncta oppositæ formæ substantiali: ita in moralibus priuatio substantialis bonitatis moralis nunquam inuenitur, nisi adiuncta oppositæ bonitati. Nunquam enim uoluntas deliberata actum suum debiti sibi bonitate secundum rationem priuat, nisi tendendo in aliquid aliud bonum uerè, uel apparenter oppositum illi bono. Si enim declinat in bonum non oppositum, cum non opposita possint esse simul, non declinat in priuationem illius. Et omnium horum radix est, quia agens non intendit in priuationem boni, nisi quia intendit aliud bonum impossibile illi priori, ac per hoc habentem annexam priuationem alterius. Secundo, quia ratio mali culpæ, de quo est sermo, cuius Deus non est author, non consistit in malitia contrariè, sed in malitia priuatiue: ut ex supra dictis patet. Et si actus humanus non esset malus contrariè, sed priuatiue tantum, actus ipse esset malus moraliter, & peccatus &c. Verbi gratia, pro Nouitijs. Cæcitas, quæ est malum naturæ in oculo, in sinuat tria: puta, oculum, dispositionem contrariam uisui, & priuationem uisus debiti. Si in oculo esset priuatio uisus debiti absque illa dispositione contraria, cæcitas esset malum oculi. Dispositio namque illa, cum posituum ens sit, non constituit rationem mali, sed boni: sed priuatio uisus debiti in oculo apto nato, quando &c. constituit rationem mali. Si igitur actus humanus, quod est capax boni & mali moraliter, declinat a bono morali, dato quod non perueniat ad bonum contrarium, quod uocatur, secundum

philosophiam moralem, malum contrariè, ex hoc ipso quod est priuatus bonitate sibi debita, quando &c. mali moralis uerè, & proprie rationem habet: quod est esse malum priuatiue. Habent enim se in actu humano malo hæc tria, scilicet priuatio bonitatis debite, malum contrariè, & actus humanus: sicut cæcitas, dispositio contraria uisui, & oculus. Ex distinctio ne igitur priuationis & contrarij, oppositum potius sequitur eius, quod intendit Scotus. hæc de tertio.

Quo ad quartum, oportet stabilire in hac figura & in cæteris dispositionibus, quid, mali nomine, in moralibus intelligitur: & certum est quod cum malum moraliter contineatur sub malo absolute, quod sicut malum est priuatio boni debiti subiectio, quando, sicut &c. ita malum moraliter est priuatio bonitatis debite secundum rationem, quando, sicut &c. in actu humano. Et siue actus humanus habeat secundum suam speciem contrarietatem bono, siue non, ratio peccati culpæ & mali moraliter, in illa priuatione consistit formaliter. Ignorantia igitur propria uocis est, dicere, quod actus humanus non propter finem debiti factus est indifferens: ex eo, quod priuatus est sine debito, quando oportet &c. mali moralis rationem habet: nec opus est contrarietate ad hoc, quod mali rationem habeat: quamuis opus sit ea ad hoc, quod speciem habeat posituum in moralibus malis: ut patet ex supra dictis. Ex his patet responsio ad primum eorum quæ inducuntur ex 4. dist. 2. Ex quo, n. omnis actus deliberatus debet habere finem: quia omne agens agit propter finem, & secundum Aristoteli allegatū a Sco. in omni uolitione est inuenire quid, & cur, oportet quod omnis humanus actus debeat habere bonitatem, uel malitiam in suo exercitio: si enim ad debitum finem ordinatur cum suis circumstantiis est bonus: si non, ipso facto est malus: quia priuatus debiti sibi tunc &c. bonitate.

¶ Ad secundum uerò dicitur, quod actus iusti, ex quibus fit iustitia, sunt boni moraliter, quamuis non sint totaliter perfecti: quia non sunt prompte, faciliter, delectabiliter, & breuiter, ut sicut ab habiuitatis, unde philosophia consequens est, actus non sunt ex uirtute iustitiæ habituali: ergo non sunt iusti.

¶ Ad tertium autem dicitur, quod licet habens uirtutem non teneatur ad semper uti illatenetur tamen quoad occurre operatur, uti forma uirtutum, id est, recta ratio, ac per hoc nunquam potest indifferenter operari.

¶ Ad primum autem inductorum ex Quo. iam patet responsio. Licet, n. secundū Boetium, & ueritatem, aliud sit priuatio iustitiæ, & aliud iniustitiæ habitus: ratio tamen mali consistit in ipsa priuatione iustitiæ, quando, sicut &c. uirtus & iniustitia ipsa actualis & habitualis contraria iustitiæ, non habet rationem mali, nisi ratione priuationis. Ipsa igitur priuatio est primo malum: & cuiusque conuenit malum, per ipsam conuenit, & non ratione contrarietatis. Mirum est autem de isto homine exponente, quod illa Dion. auctoritas 4. c. de di. no. Malum ex singularibus defectibus, intelligitur de malo priuatiue: & ex alia parte dicente, quod malum priuatiue est indifferens. Sequitur, n. ex his, quod Dio. tractans ibi de malo, tractat de indifferente, & quod bonum confurgit ex causa integra: indifferens autem ex singularibus defectibus. Istos autem habitus indifferentes, quos Scotus finxit, experientia testari uideatur chimericos esse, eo quod nemo apparet habitus ad indifferencia. Ad ea tamen, quæ ex septima distinctio inducuntur, respondendo dicitur, quod ratio primi, nihil penitus ualet, a necessitate obiecti ad immediationem boni & mali moralis in eodem procedens. Stat enim quod obiectum est necessarium: & tamen neutrum patet ex dictis. Et si necessitas infert immediationem boni & mali, cum in omni uolitione non solum quid, sed cur exigatur, concedat quoque quod respectu finis omnis actus aut malus, aut bonus. Exemplum uero pro ratione secundi

* lib. 7. mor. cap. 25. ante mediu id habet. Et hom. 16. in Euan. in fine.

* art. 3.

secundum simpliciter quia si quis det elemosinam pauperi, & non propter malum finem, & nihil cogitet de fine actuali, non propter hoc agit non propter finem, quia aut agit propter finem utraliter, aut agit propter finem, quod est obiectum ipsum. Iam n. dictum est, quod obiectum voluntatis est finis: dat. n. elemosinam pauperi, ut det elemosinam pauperi.

hoc autem colligit esse bonum. Implet ergo, dicere actum humanum absq; fine. Quod si alia circumstantia ad actum bonum necessaria omnimodum, constat actum esse malum, & non indifferentem. Si. malum consistit in ipso, quod est oppositum circumstantiis malis, addo esse, sicut cetera posita, sed de his habentur.

In responsione ad primum octavi articuli, subijctum duplex occurrit. Primum est, quia acquiescere videtur de medio. Na ratio litera loquitur de medio per participationem: actus autem indifferens est medium per abnegationem tantum. Secundum est, quia falsum est, quod malum morale non tollat totum bonum morale sibi oppositum. Actus namque intemperatus, tollit totum bonum temperatum ab illo actu, quamvis non tollat bonum actionis humane, utpote subiecti: sicut nec ulla privatio tollit subiectum.

Ad primum horum dicitur, quod quia ratio litera inducitur ad satisfaciendum motui argumetum, privatio, & habitus sunt opposita immediata, non est descendendum ad tale, uel tale medium, sed standum est in formalis, habere, uel non habere medium, & hoc solum intendit litera s. quod quaedam privatioe opposita habent medium: quia privatio consistit in privari, ac per hoc non tollit totum oppositum.

Ad secundum dicitur, quod malum morale dupliciter intelligi potest non tollere totum oppositum, primo permissiue, id est, non est necesse quod tollat totum bonum oppositum: & hoc est manifeste verum. Dare namque elemosinam indigenti propter inane gloriam, est malum morale: non tamen tollit totam bonitatem moralem ab actu illo: quia actus est bonus moraliter secundum substantiam, malus autem secundum circumstantiam finis. Et hunc sensum non esse alienum ab auctore, illa uerba litera innunt, scilicet talis privatio non semper est immediata cum opposito habitu: quasi insinuetur, quod sicut in comuni sufficit privatio in privari, quod non oportet esse immediatam opposito habitui: ita in speciali sufficit malo, quod non oportet ipsum privare toto bono opposito. Secundum potest intelligi positue, seu per se. Et sic verificatur, pro quanto omnis actus quantumcumq; malus, oportet quod habeat hanc bonitatem moralem, quod d. i. ordinatur ad beatitudinem: & sit bonus bonitate finis communissimi formaliter, ut patet ex supradictis. Et sic malum morale non potest tollere totam bonitatem moralem: sicut nec egritudo totam sanitatem in corpore perseverante in vita. Et haec intellige de malo, & bono morali non secundum hanc, uel illam rationem, puta, secundum speciem, uel obiectum (sic namque aliquis actus nullam habet bonitatem, ut in litera dicitur) sed simpliciter, secundum quod inveniuntur in rerum natura in actu exercito, sic enim oportet beatitudinem actum omnem respicere.

Circa caesem 9. ar. est dubium motum a Durando in 2. sent. dist. 40. quia non uidetur uerum, quod actus ex imaginatione procedentes, ut fricatio barbae, motio baculi &c. sint extra genus moris: quia actus hominis, qui subest libero arb. quo ad hoc, quod est impediri, uel non impediri, non est extra genus, moris: sed actus

illi sunt huiusmodi, ut patet ergo. Maior patet ex eo, quod aliter in sensualitate non esset malum moraliter, propterea quia libero arb. potuit impedire, & non impedire.

Ad hoc dicitur quod S. Tho. intendit de actibus illis, qui non possunt a libero arb. impediri, utpote provenientes ex qualitatibus naturalibus: uel ex apprehensione aliquius occurrentis terribilis, uel delectabilis. Sed hoc uerbis litera contradicit, expressè specificatis tales actus, qui uere sunt ex imaginatione causaliter: & sunt morus locales: exteriores membrorum nostrorum subiectorum totaliter imperio rationis, ut motus manus ad barbam, & motus baculi a manu &c. quos constat potuisse impediri a libero arb. Aliter ergo dicendum est, quod quia unumquodque est tale non secundum quod est in potentia, sed secundum quod est actu: nec aliquid reponitur in genere per id quod potest esse, sed per id quod est (non enim superficies spectat ad genus coloris, quia potest esse alba, aut nigra) ideo actus omnis, qui actualiter a sola est imaginatione, quauis possit subesse imperio rationis, non est in genere moris. Et si contra hoc obijciatur: quia actus sensualitatis sunt in genere moris, ex hoc solo quod potuerunt impediri, negatur hoc: quoniam actus sensuales, qui dicuntur uoluntarij, quia non impediti a uoluntate potente praenire singulos, non solum potentia, sed actu, subest uoluntati non positue, sed per se, scilicet non per actum elicatum, aut imperatum a uoluntate, sed per strictam priuationem actus eliciti & imperati: sunt enim absque praeteruoluntatis potentis, & debentis praenire. Notanter autem dixi, priuationem strictam, & non negatiue: quia ut ex q. 6. art. 3. superius patet, ad rationem uoluntarij indirecte non subijciuntur potestas, & negatio: sed adesse oportet obligationem, seu debitum, unde non reducuntur in uoluntatem, ut causam priuatione, actus quicumque ab imaginatione, & quibuscumque alijs inferioribus uiribus ex hoc, quod uoluntas potest eos impedire, & non impedit. Et consequenter non sunt ex hoc in genere uoluntarij, & consequenter nec moris: sed ex hoc, quod uoluntas potest, & debet impedire, & non impedit. Tunc enim est uera priuatio in subiecto apto nato sub ratione debiti, & non solum possibilis. unde tunc, & intantum actus sensuales sunt uoluntarij, quando, & inquantum potuit, & debuit uoluntas impedire. Constat autem ex hoc, quod impedire, est posituum quoddam, quod non obligatur semper, & ad semper uoluntas ad impediendum: ac per hoc quando imaginatio actus causat illo tempore, quo uoluntas non debet, quamuis possit, tunc actus illi sunt extra genus uoluntarij, & moris. Actus autem hi praecipue esse possunt, qui indifferentes sunt secundum suam speciem, ut mouere baculum &c.

Ad tertium dicendum, quod omnis finis a ratione deliberatiua intetus, pertinet ad bonum aliqui uirtutis, uel ad malum aliqui uitij. Na hoc ipsum, quod aliquis agit ordinare ad sustentationem, uel quietem sui corporis, ad bonum uirtutis ordinatur in eo, quod corpus suum ordinat ad bonum uirtutis: & idem patet in alijs.

ARTICVLVS X. Vtrum aliqua circumstantia constituat actum moralem in specie boni, uel mali.

AD DECIMUM sic proceditur. Videtur quod circumstantia non possit constituere aliquam speciem boni, uel mali actus. Species enim actus, est ex obiecto: sed circumstantiae differunt ab obiecto: ergo circumstantiae non dant speciem actus.

¶ 2. Præter. Circumstantiae comparatur ad actum moralem, sicut acci-

hoc solo quod potuerunt impediri, negatur hoc: quoniam actus sensuales, qui dicuntur uoluntarij, quia non impediti a uoluntate potente praenire singulos, non solum potentia, sed actu, subest uoluntati non positue, sed per se, scilicet non per actum elicatum, aut imperatum a uoluntate, sed per strictam priuationem actus eliciti & imperati: sunt enim absque praeteruoluntatis potentis, & debentis praenire. Notanter autem dixi, priuationem strictam, & non negatiue: quia ut ex q. 6. art. 3. superius patet, ad rationem uoluntarij indirecte non subijciuntur potestas, & negatio: sed adesse oportet obligationem, seu debitum, unde non reducuntur in uoluntatem, ut causam priuatione, actus quicumque ab imaginatione, & quibuscumque alijs inferioribus uiribus ex hoc, quod uoluntas potest eos impedire, & non impedit. Et consequenter non sunt ex hoc in genere uoluntarij, & consequenter nec moris: sed ex hoc, quod uoluntas potest, & debet impedire, & non impedit. Tunc enim est uera priuatio in subiecto apto nato sub ratione debiti, & non solum possibilis. unde tunc, & intantum actus sensuales sunt uoluntarij, quando, & inquantum potuit, & debuit uoluntas impedire. Constat autem ex hoc, quod impedire, est posituum quoddam, quod non obligatur semper, & ad semper uoluntas ad impediendum: ac per hoc quando imaginatio actus causat illo tempore, quo uoluntas non debet, quamuis possit, tunc actus illi sunt extra genus uoluntarij, & moris. Actus autem hi praecipue esse possunt, qui indifferentes sunt secundum suam speciem, ut mouere baculum &c.

Super Quaestione decima octaua Articulum decimum & undecimum.

Circa decimum, & undecimum articulos, una est responsio. ne ad quartum, in quinto articulo huius quaestione decima octaua, aduerte, & diligenter considera, quod sicut in naturalibus quaedam accidentia sunt secundum se formae, ut albedo, & dulcedo: quaedam autem sunt solummodo conditiones praesuppositarum formarum, ut magis, minus, maius, fortiter uelociter, & alia huiusmodi: ita in moralibus circumstantiae duplices, quaedam secundum se bonitatis:

bonitatis: Prima Secunda S. Thomae. F 4

In corp. ar.

Sup. ar. 5. ad 4. & int. arti. 11. co. & q. 73 arti. 7. cor. & ad 1. & 2. d. 36. ar. 5. cor. & 4. d. 16. q. 3. arti. 2. q. 3. co. & di. 42. ar. 4. q. 1. cor. Et mal. q. 2. ar. 6. per to. & ar. 7. co. & q. 7. ar. 4. co.

q. 7. art. 5.

bonitatis: vel malitiae: ut sunt oēs actus virtutum & viciōrū: quaedam cōditiones tantum suppositarū virtutū, vel malitiarum, ut maius & minus, magis & minus & his similia. Differentia inter istas circūstantias manifesta est: quia istae dūc nūquā faciūt actū bonum, vel malum, quamvis augēt, vel minuat bonitātē, vel malitiā. Primae autem faciunt actū bonum, vel malum, & ratio est in prōptu: quia primae apponūt ex se bonitatem, vel malitiā, secūde nō. Differentia rursus inter eas est, quod primae secūdum se sunt species quaedā moralium habentes propria obiecta conuenientia, uel disconuenientia rationi ut patet de furto factō in loco sacro. Actui nāque furti adiūgitur iniuria loci sacri, q̄ habet propriā speciem ex loco sacro, obiecto rōni, ut iniuriā patiente: est namque obiectū hoc secūdū se rōni dissonans. Secūde aut non sunt secundum se species moralium, nec hnt, propria obiecta: & ex hoc sequit, q̄ primae dant speciem actui, quem circūstāt, q̄ actus est circa illud circūstātiae obiectū: ita q̄ sunt quasi duo actus, vnus circa obiectum actus, & alter circa obiectū circūstantia: ut in furto ex loco sacro apparet. Sceptio alieni, & iniuria loco sacro irrogata. Et propterea in litera dī, q̄ circūstantia mutātes, seu dātes spēm, transeunt in cōditiones principales, seu differentias obiecti. Iam n. stabilitū est, ex obiecto hri spēm bonitatis & malitiae moralis actus. Et ex eadem radice dictū fuit in litera quinti articuli, in rōsione ad quartum, q̄ quādocunq̄ circūstātia trāsmutat actū de bonitate in malitiā, dat actui speciem: q̄a repugnat rationi. Ex hoc nāque q̄ secūdū se rationi repugnat, habet utrunque. i. & q̄ malitiā secūdū se importet, & q̄ sit, vel habeat propriū

art. 5.

dentia eius, ut dictum est: * sed accidens nō constituit speciem: ergo circūstantia nō cōstituit aliquam speciem boni, uel mali.

¶ 3 Præterea. Vnius rei nō sunt plures species: vnus autem actus sunt plures circūstantia: ergo circūstantia nō constituit actum morale in aliqua specie boni, uel mali.

SED CONTRA. Locus est circūstantia quaedam: sed locus cōstituit actum morale in quādā specie mali: furti n. aliquid de loco sacro, est sacrilegitum. ergo circūstantia cōstituit actum morale in aliqua specie boni, uel mali.

RESPONDEO. Dicendum, quod sicut species rerum naturalium cōstituitur ex naturalibus formis: ita species moralium actuum cōstituitur ex formis, prout sunt a ratione concepte, sicut ex supra dictis * patet. Quia uerō natura determinata est ad unum, nec potest esse processus naturae in infinitū, necesse est peruenire ad aliquam ultimam formam, ex qua sumatur differentia specifica, postquam alia differentia specifica esse non possit. Et inde est quod in rebus naturalibus, quod est accidens alicui rei, non potest accipi ut differentia constituens spēm: sed processus rōnis non est determinatus ad aliquid unū. Sed quōlibet dato, pōt ulterius procedere. & ideo, quod in actu uno accipitur ut circūstantia superaddita obiecto, quod determinat speciem actus, potest iterum accipi a rōne ordināte, ut principalis cōditio obiecti determinātis speciē actus. Sicut tollere alienū, habet speciem ex rōne alieni: ex hoc n. constituitur in specie furti. Et si consideretur super hoc rō loci, uel temporis, se habebit in rōne circūstantiae: sed quia rō est de loco, uel de tempore, & aliis hmoi ordinare pōt, contingit cōditionem loci circa obiectum, accipi ut cōtrariam ordini rōnis: puta, q̄ rō ordinat iniuriā nō esse faciendam loco sacro. unde tollere aliquid alienum de loco sacro, addit specialem repugnantia ad ordinem rōnis. Et ideo locus, q̄ prius considerabatur ut circūstantia, nunc cōsideratur ut principalis cōditio obiecti rationi repugnans. Et per hunc modum, quādocunq̄ aliqua circūstantia respicit specialem ordinē rationis, uel pro, uel contra, oportet quod circūstantia det speciem actui morali uel bono, uel malo.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄

circūstantia, secūdū quod dat speciem actui, consideratur ut quādam cōditio obiecti, sicut dictum est, * & quasi quaedam specificā differentia eius.

AD SECVDVM dicendum, quod circūstantia manens in ratione circūstantia, cum habeat rationem accidentis, non dat speciem: sed in quantum mutatur in principalem cōditionem obiecti, secūdum hoc dat speciem.

AD TERTIVM dicendum, quod non oīs circūstantia constituit actum morale in aliqua specie boni, uel mali, cum non quolibet circūstantia importet aliquam consonantiam, uel dissonantiam ad rationem. Vnde non oportet, licet sint multae circūstātiae vnus actus, quod vnus actus sit in pluribus speciebus: licet etiam nō sit inconueniens, q̄ vnus actus moralis sit in pluribus speciebus moris et disparatis, ut dictum est. *

ARTICVLVS XI.
Vnde omnis circūstantia agens bonitatem, uel malitiā, constituit actum morale in specie boni, uel mali.

AD VNDECIMVM sic procedit. Vt, quod omnis circūstantia pertinens ad bonitatem, uel malitiā, det speciem actui. Bonum enim & malū, sunt differentia specifica moralium actuum. Quod ergo facit differentiam in bonitate uel malitia moralis actus, facit differre secūdum differentiam specificam, quod est differre secūdum speciem: sed id quod addit in bonitate uel malitia actus, facit differre secūdum bonitatem, & malitiā: ergo facit differre secūdum speciem. ergo omnis circūstantia addens in bonitate, uel malitia actus, constituit speciem.

¶ 2 Præterea. Aut circūstantia adueniens habet in se aliquam rationem bonitatis, uel malitiae, aut non. Si non, non potest addere in bonitate, uel malitia actus: quia quod non est bonum, non pōt facere maius bonū: & quod nō est malum, non pōt facere maius malum. Si autem habet in se rationē bonitatis, uel malitiae, ex hoc ipso habet quādam speciem boni, uel mali. ergo omnis circūstantia augens bonitatem, uel malitiā, constituit nouā speciem boni, uel mali.

¶ 3 Præterea. Secūdum Dio. 4. cap. de di. no. * Malum causatur ex singularibus defectibus: quolibet autem circūstantia aggravans malitiā, habet specialem defectum. ergo quolibet circūstantia habet nouam speciem peccati. Et eadem ratione quolibet augens bonitatem, uidetur addere nouam speciem boni: sicut quolibet unitas addita numero, facit nouam speciem numeri. Bonum enim consistit in numero, pondere, & mensura.

SED CONTRA. Magis, & minus non diuersificant speciem: sed magis, & minus est circūstantia addens in bonitate, & malitia. ergo non omnis circūstantia addens in bonitate, uel malitia constituit actum morale in specie boni, uel mali.

RESP. Dicendum, quod sicut dictū est, * circūstantia dat speciem boni, uel mali actui morali, inquantum

obiectum rōni repugnans: ac per hoc in propria specie repōnat actum, quem cōstituit malum. Cōstituitio n. actus in esse mali ex obiecto est. Constat autē trāsmutatione actus de bonitate in malitiā, cōstituitio esse in esse mali. Aduerte secūdo, q̄ in litera ex his locis habes duas regulas gnales de circūstantiis dantibus species moralium actibus. Prima est nunc dicta, q̄ quādocunq̄ circūstantia facit actum de bono, aut non bono malū, dat speciem. Secūda est hic in articulo. q̄ quādocunq̄ circūstantia respicit specialem ordinē se, propriū ordinem rationis, dat speciem. Vtraque est exposita, & utraque oportet notare & recollere in q. 7. ubi de specificatione peccatorum agitur.

In corp.

art. 11. q. 1. art. 1. ad 3.

Inf. q. 7. ad 7. cor. 8. di. 16. q. 1. cor. & ma. q. 2. ar. 7.

In co.

In par. 4. medio 111.

art. pra.

Super Quæstionis decimæ articulum primum.

Circa primum articulum quæstio 19. dubium occurrit de actu uoluntatis. Bonum & malum sunt per se differentia actus uoluntatis. Aut enim intendit de actibus uoluntatis simpliciter aut in genere moris. Si de actu uoluntatis simpliciter, tunc sequeret quod unus numero actus uoluntatis substantialiter esset in duabus speciebus disparatis: quod non est intelligibile. Paret sequela de consensu in adulterium propter fortu. Si de actu uoluntatis, ut est in genere moris, cum esse in genere moris accidat uoluntatis actibus, sequitur, quod non sint eorum per se differentia illa, quæ sunt moralium per se differentia, ut boni, & mali.

Ad hoc dicitur, quod cum bonum, & malum (ut à S. Th. in prima parte, quæstione 48 articulo 1. ad secundum dicitur) soli moralibus constituentur species, & actus uoluntatis simpliciter sint in genere naturalium: oportet dicere, quod bonum, & malum, non sunt per se differentia actus uoluntatis: ita quod actus uoluntatis non differunt specie secundum se, sed per se differentias boni & mali, seu quod idem est, secundum species moralium. Quod autem actus uoluntatis sint in genere naturalium etiam specifice, paret ex tribus supradictis. Primo, ex distinctione actuum uoluntatis absolute admissione moralium superiorum factum circa finem, & triu circa ea, quæ sunt ad finem. Secundum, ex eo, quod unus numero actus uoluntatis est in diuersis speciebus moralium disparatis, eo quod sunt eius accidentia: sicut idem potum in speciebus albi, & dulcis. Tertium, ex eo, quod aliquis actus uoluntatis habet obiectum indifferens ad bonum, & malum morale: extra per se autem differentias alieius non inuenitur ipsum. Quod autem huius oppositum non intendat hic author, non solum ex prædictis, sed ex presenti habetur litera, uolente actum uoluntatis sic esse boni, & mali differentias distinguere, sicut actus rationis est in differentias veri, & falsi. Cõstat enim, quod unus numero rationis actus, puta, opinio actualis, quod Socrates sedet, est successiue uerus, & falsus absque sui mutatione: quod esset impossibile, si differentia secundum uerum, & falsum, esset per se diuisiua ac constitutiua actus rationis: neque enim aliquod unum indiuisibile coloris est modo album, modo nigrum. Sicut

igitur actus rationis suum habet absolute speciem, differentiamque constitutiua, susceptiua ueri & falsi: ita actus uoluntatis proprium habet genus, differentias, ac species, in genere nature præuenientes genus, & species moralium. Quomodo autem hæc littera uerba accipienda sunt; uidentur restat. Difficultatem habent non solum ex perfectitate, sed ex perfectitate tali, scilicet differentiarum. Plus enim exigit ad hoc, quod bonum, & malum sint per se differentia actus, quam quod sint per se differentia ad actum. Facile siquidem patet, quod in definitione boni, & mali moralis ponit uoluntatis actus, quoniam sunt circa uoluntarium, ac per hoc ad perfectitatem secundi modi spectant; sed ad hoc quod sint per se differentia, perfectitas primi modi requiritur, quæ cum non sit, dupliciter dici potest, aut quod hic sumitur per se, ut distinguatur contra per aliquid, & actus uoluntatis in genere actuum, ut sit sensus, Quod bonum & malum sunt actus uoluntatis & differentia per se, id est, non per aliud in genere actuum: & secundo hoc ponitur differentia inter actus humanos uoluntatis, & aliarum potentiarum in hoc, quod bonum & malum distinguunt actus aliarum uirium medianibus actibus uoluntatis: quoniam non nisi quatenus uoluntatis sunt. Actus autem uoluntatis distinguunt per se, id est, non per aliquid aliud. Insinuatur quoque, quod licet bonum, & malum sint per se differentia constitutiua conditionum superuenientium actibus uoluntatis, & non ipsorum actuum secundum se, applicando tamen eas ad actus ipsos, respiciunt actus uoluntatis per se, alios per aliud: aut quod hic sumitur per se proprie, ut distinguatur contra per accidens: & actus uoluntatis non in genere nature, sed ut est in genere moris, ut sit sensus. Quod bonum, & malum moraliter sunt per se differentia actus uoluntatis in genere moris. Et est hoc fundatur hic explicata, & hinc deducenda in sequenti articulo differentia inter bonitatem, ac malitiam actus uoluntatis, & aliorum actuum humanorum in hoc, quod bonum, & malum moralia ad alios actus, ut sunt in genere moris, se habent ut differentia per se, & ut ordinata inter se per accidens, ut & circumstantia. Ad actum uero uoluntatis in genere moris, se habent ut per se differentia, & non aliter: ut in sequenti articulo plenius patebit. Et hic procedubio sensus est intentus

QVAESTIO XIX.

De bonitate, & malitia actus interioris uoluntatis in decem articulos diuisa.

Et circa hoc queruntur decem.

- ¶ Primo, Vtrum bonitas uoluntatis dependeat ex obiecto.
- ¶ Secundo, Vtrum ex solo obiecto dependeat.
- ¶ Tertio, Vtrum dependeat ex ratione.
- ¶ Quarto, Vtrum dependeat ex lege eterna.
- ¶ Quinto, Vtrum ratio errans obliget.
- ¶ Sexto, Vtrum uoluntas contra legem Dei, sequens rationem errantem, sit mala.
- ¶ Septimo, Vtrum bonitas uoluntatis in his, quæ sunt ad finem, dependeat ex intentione finis.
- ¶ Octauo, Vtrum quantitas bonitatis, uel malitiae in uoluntate, sequatur quantitatem boni, uel mali in intentione.
- ¶ Nono, Vtrum uoluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad uoluntatem diuinam.
- ¶ Decimo, Vtrum necesse sit uoluntatem humanam conformari diuine uoluntati in uolito ad hoc, quod sit bona.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonitas uoluntatis dependeat ex obiecto.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod bonitas uoluntatis non dependeat ex obiecto: uoluntas enim non potest esse nisi boni, quia malum est præter uoluntatem, ut Dion. dicit 4. ca. de diuin. nomin. Si igitur bonitas uoluntatis iudicaretur ex obiecto, sequeretur, quod omnis uoluntas esset bona, & nulla esset mala.

¶ 2. Præterea. Bonum per prius inuenitur in fine, unde bonitas

per se differentia actus uoluntatis in genere moris. Et est hoc fundatur hic explicata, & hinc deducenda in sequenti articulo differentia inter bonitatem, ac malitiam actus uoluntatis, & aliorum actuum humanorum in hoc, quod bonum, & malum moralia ad alios actus, ut sunt in genere moris, se habent ut differentia per se, & ut ordinata inter se per accidens, ut & circumstantia. Ad actum uero uoluntatis in genere moris, se habent ut per se differentia, & non aliter: ut in sequenti articulo plenius patebit. Et hic procedubio sensus est intentus

In corpore.

In par. 1. medio illi.

art. 2.

Art. 1. q. 22

2. mo. 527

Art. 1. q. 22

2. mo. 527

Art. 1. q. 22

part. 4. non multum remote ante finem.